

Wanneer is formatief handelen zinvol?

Formatief handelen is 'in' tegenwoordig en wat mij betreft terecht. Maar wanneer is feedback geven zinvol en waaruit moet die feedback bestaan? Zomaar wat gedachten.

Engels

Stel je wilt bij het vak Engels met de volgende meerkeuzevraag nagaan of een leerling het verschil kent tussen 'lend' (uitlenen aan) en 'borrow' (lenen van):

Can I your pen for a second?

- a. lend
- b. borrow

Constateren dat een leerling deze vraag goed of fout heeft beantwoord levert geen relevante informatie op waar je wat mee kunt. De leerling kan zowel via gokken als via redeneren tot een goed antwoord zijn gekomen. De goede redenering is dat je 'lend' gebruikt als jij degene bent die iets uitleent aan een ander en 'borrow' als jij degene bent die iets leent van een ander.

Als de leerling het antwoord juist heeft gegokt is de kans groot dat hij bij de volgende vraag hetzelfde, maar dan foute, antwoord geeft:

I will you my pen for a second.

- a. lend
- b. borrow

Hoe nuttig is het om feedback geven op de volgende vraag?

(De heer van het huis was op jacht naar wild, zoals varkens en herten.)

The lord of the mansion was hunting for , like hogs and deer.

- game's
- game
- games

Op het eerste gezicht lijkt feedback geven hier weinig zinvol, de leerling moet simpelweg weten dat het woord 'game' in het Engels geen meervoudsvorm heeft, net als het woord 'het wild' in het Nederlands. Maar toch kan het wel degelijk zinvol zijn de leerlingen erop te wijzen dat er weliswaar regels zijn voor het vormen van meervouden, maar dat er op die regels uitzonderingen zijn en dat ze daar dus alert op moeten zijn.

Veel duidelijker is het belang van goede feedback echter in de volgende vraag, waarbij leerlingen op twee plaatsen in een zin iets moeten invullen:

I very fast when the accident

- a. didn't drive - was happening
- b. wasn't driving – happened
- c. wasn't driving - was happening
- d. didn't drive – happened

Als de leerling nu een fout antwoord geeft is het zeer zinvol om haar eerst te vragen waarom zij voor dit antwoord heeft gekozen, welke redenering zij heeft gevolgd. Vervolgens kan de docent dan (nog eens) de regel uitleggen. Je gebruikt de verleden tijd en de verleden tijd in duurvorm om aan te geven dat iets gebeurde (verleden tijd) terwijl er al iets anders aan de gang was (verleden tijd in duurvorm). Uiteraard is het vervolgens nuttig om de leerling te laten oefenen met andere (vergelijkbare) opdrachten.

Een vergelijkbare redenering gaat op voor dit voorbeeld dat betrekking heeft op het gebruik van het bijvoeglijk naamwoord en het bijwoord:

It's that he doesn't understand what he's talking about.

- a. clear
- b. clearly

Leerlingen moeten hier de regel toepassen dat je na 'to be' geen bijwoord, maar een bijvoeglijk naamwoord gebruikt.

Geschiedenis

Stel, een van je leerdoelen bij het onderwerp de opstand van de Nederlanden tegen Spanje (Tachtigjarige oorlog) is dat leerlingen over feitenkennis met betrekking tot het onderwerp beschikken. Je kunt dan in een formatieve (diagnostische) toets bijvoorbeeld vragen wie tijdens de opstand koning van Spanje was, wie in de Nederlanden de leider van de opstand was of in welk jaar de Beeldenstorm plaatsvond. In hoeverre bieden de antwoorden op deze vragen dan informatie waarmee je formatief iets kunt?

Als een leerling te veel fouten heeft gemaakt is een voor de hand liggende conclusie dat zij niet goed genoeg heeft geleerd. Deze conclusie kan de leerling overigens ook zelf trekken om vervolgens te bedenken dat een grotere inspanning een volgende keer tot betere resultaten zou kunnen leiden. Andere feedback dat een aansporing om de leerstof nog eens te bestuderen is dan weinig zinvol.

Als dit soort kennis bevraagd wordt in een eindtoets is zelfs deze feedback uiteraard weinig zinvol. Het onderwerp is afgesloten en de inhoud komt meestal niet of maar heel beperkt terug in volgende onderwerpen.

Als de leerling (eventueel samen met de leraar) echter heeft geconcludeerd dat zij niet op de juiste wijze heeft geleerd, kan het zinvol zijn om te achterhalen hoe de leerlingen heeft geleerd, welke fouten zij daarbij heeft gemaakt om vervolgens te bespreken hoe zij haar leren zou kunnen verbeteren.

Stel echter, je hebt vragen gesteld als: *Wat was een stadhouder?* of *Wat was de Beeldenstorm?* Kun je in dat geval iets met foute antwoorden? Laten we ervan uitgaan dat het om een open, kort-antwoordvraag gaat, je kunt dan opnieuw concluderen dat de leerling onvoldoende of niet goed heeft geleerd, maar het zou ook kunnen zijn dat je beide begrippen in de les onvoldoende hebt toegelicht. Misschien ook heeft de leerling geen opdrachten gemaakt waarin hij deze begrippen heeft moeten toepassen.

De conclusie voor de leraar kan dan luiden dat het misschien zin heeft om de begrippen (voor een deel van de leerlingen) nog een keer uit te leggen. Dat moet dan wel op een andere manier. De kans dat een leerling iets wel begrijpt nadat die leerstof herhaaldelijk is uitgelegd op eenzelfde manier is namelijk tamelijk gering. Ook nu geldt overigens dat het opnieuw uitleggen van de leerstof weinig zinvol is als de lacunes in de kennis van de leerstof pas in een eindtoets worden vastgesteld.

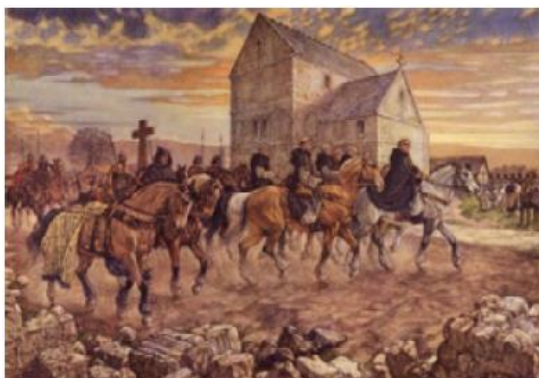
Als je deze begrippen zou toetsen in meerkeuzevragen dan geldt dat het net als bij de voorbeelden voor het vak Engels dat het een stuk lastiger is om conclusies te trekken. Bovendien kan het ook zo zijn dat de meerkeuzevraag als zodanig van invloed was op het al dan niet goed beantwoorden van de vraag. Om dat te ontdekken kun je bijvoorbeeld steekproefsgewijs leerlingen vragen hardop, al redenerend, te antwoorden op de vraag. U zult verrast staan wat u dan tegenkomt.

Waar lag de belangrijkste kerk die Willibrord liet bouwen? Dit was een van de vragen in een onderzoek naar effecten van een niet-westerse migratieachtergrond op de scores op de toelatingstoets voor de pabo (zie kader). Dat deze meerkeuzevraag beter werd beantwoord door aankomende pabo-studenten met een niet-westerse migratieachtergrond dan door studenten zonder migratieachtergrond (P-waarde GMA = 0,44; NWMA = 0,71) is minder interessant dan de reden waarom dit het geval was.

Ik vermoed dat u het antwoord niet kunt bedenken, maar oordeel zelf. Studenten met een niet-westerse migratieachtergrond, van wie sommigen nog nooit van Willibrord hadden gehoord, vragen zich af waar zou zij zo'n kerk zouden stichten. Natuurlijk in het centrum van het land of in de belangrijkste regio. Studenten zonder migratieachtergrond redeneren dat Willibrord niet uit Nederland kwam en kiezen daarom voor een stad die aan de rand van Nederland ligt.

De vraag rijst dan, wat je met een dergelijke vraag toetst en, wat voor dit artikel belangrijker is, welke informatie de antwoorden op deze vraag oplevert voor het geven van feedback.

Willibrord

Schoolplaat over Willibrord

Willibrord was een belangrijke missionaris die het christendom in onze streken verkondigde. Op de schoolplaat staat de belangrijkste kerk die hij liet bouwen. Die kerk vormde het centrum van zijn activiteiten.

Waar stond de kerk van Willibrord?

- A. in Leeuwarden
- B. in Maastricht
- C. in 's-Hertogenbosch
- D. in Utrecht

Historisch denken en redeneren

Bij opdrachten die betrekking hebben op aspecten van historisch denken en redeneren (de historische vaardigheden) is formatief handelen vermoedelijk het meest effectief. Het gaat immers om vaardigheden die leerlingen zich gedurende een reeks van jaren moeten aanleren om er steeds beter in te worden. Een voorbeeld.

Onderstaande opdracht heeft betrekking op oorzaken van de Beeldenstorm.

Bron

Een fragment uit een schoolboek over de Beeldenstorm (1566)

Niet alleen de onderdrukking van de geloofsvrijheid was aanleiding tot deze fanatieke vernieling van kerken en kerksieraden. Wij moeten eveneens denken aan de ernstige economische omstandigheden, die in dit jaar 1566, dat ook wel het hongerjaar genoemd is, onder het lagere volk heersten. 'In het begin van 1566 nam de nood ontzettende vormen aan; de mensen verhongerden letterlijk. Een Spanjaard, Castellanos genaamd, die in januari naar Spanje reisde, vertelde er ooggetuige van te zijn geweest, dat in de provincie Artois tal van vrouwen zich hadden opgehangen, om niet te hoeven zien hoe haar kinderen voor haar ogen van de honger stierven.

Meijer, J. (1958). Keten der geslachten, nieuw leerboek voor de algemene en vaderlandse geschiedenis voor alle scholen voor vmo, deel II. Amsterdam: J.M. Meulenhoff Amsterdam. Blz. 104/105.

Gebruik de bron

1. Welke oorzaak/oorzaken voor de Beeldenstorm wordt/worden in deze bron genoemd?
2. Gaat het hier om (een) economische, politieke of religieuze oorzaak/oorzaken?
3. Is er sprake van (een) lange of korte termijn oorzaak/oorzaken.

De feedback bij een dergelijke opdracht richt zich idealiter op de volgende aspecten:

1. Het proces. Ga met leerlingen in gesprek over de manier waarop zij de opdracht hebben aangepakt. Hebben ze eerst de bron gelezen en daarna pas de vraag of omgekeerd? Hebben ze de tekst van bron en opdracht begrepen? Kennen ze alle (relevante) woorden en begrippen.

Weten ze hoe ze relevante elementen uit de bron moeten selecteren voor het geven van een antwoord op de vraag?

2. Kennen de leerlingen het verschil tussen economische, politieke of religieuze oorzaken?
3. Weten leerlingen hoe ze kunnen beoordelen wanneer er sprake is van korte of lange termijn oorzaken?

Zoals uit bovenstaande moge blijken is formatief handelen en het geven van goede feedback niet eenvoudig. Bij elk type leerling- of docentenactiviteit zal men de vraag moeten stellen of het geven van feedback relevant is en hoe die er vervolgens uit zou moeten zien.

Het zal ook duidelijk zijn dat formatie handelen zeer tijdrovend kan zijn. Alle redenen om telkens te kijken of gebruik gemaakt kan worden van self-assessment of peer-assessment. Kunnen leerlingen zichzelf feedback geven op hun activiteiten of, wat waarschijnlijk meer voor de hand ligt, kunnen leerlingen elkaar feedback geven?